

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XXIV. Dizi — Sa. 5

LÜBNAN BUNALIMI
VE
FİLİSTİN SORUNU

İRFAN C. ACAR

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA
1989

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM : OSMANLI İDARESİNDE LÜBNAN	
1. Emirler Dönemi	7
2. Dürzi-Maruni Savaşları ve İki Kaymakamlık Dönemi	12
3. Lübnan'da Yeni Siyasi Yapı ve Mutasarrıflık Dönemi	18
II. BÖLÜM : LÜBNAN'da FRANSIZ İDARESİ VE BAĞIMSIZLIK	
1. Lübnan'da Fransız İdaresi	24
2. Lübnan'ın Bağımsızlığını Kazanması	29
3. 1958 Bunalımı	34
III. BÖLÜM : FİLİSTİN SORUNU VE LÜBNAN'A ETKİSİ	
1. Filistin Sorunu	42
2. Lübnan'da Filistin Hareketinin Gelişmesi	56
3. İç Savaşa Giden Yol	66
IV. BÖLÜM : İÇ SAVAŞ	
1. 1975-1976 Lübnan İç Savaşı	71
2. 1975-1976 İç Savaşını Takip Eden Gelişmeler	82
3. İsrail'in 1982 Lübnan İşgali	93
4. İsrail'in İşgalinden Sonra Lübnan	99
5. Yabancı Kuvvetlerin Lübnan'dan Çekilmesi Konu- sunda Lübnan - İsrail Müzakereleri ve Antlaşma	104
6. Lübnan - İsrail Antlaşmasından Sonraki Gelişmeler	112
7. Uluslararası Barışgücünün Lübnan'dan Çekilmesi, Antlaşmanın Feshi ve Lübnan'daki Son Olaylar ...	120
SONUÇ	137
Lübnan'da Etkin Önemli Siyasal Partiler	145
BİBLİYOGRAFYA	147
DİZİN	149
RESİMLER	

ÖNSÖZ

“Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu” konusundaki bu çalışmamı niçin yaptığım hakkındaki düşünce ve duygularımı birkaç cümle ile ifade etmek istiyorum. Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenci olarak bulunduğum Lübnan iç savaşının ilk zamanlarına rastlayan yıllarda, Lübnan’da bir Hıristiyan - Müslüman mücadelesinin sürmekte olduğunu duyar ve bu savaşın tarihsel nedenlerini merak ederdim. Dışişleri Bakanlığı’nda görev aldıktan sonra ilk yurt dışı tayinim Beyrut Büyükelçiliği olarak belirlenince halen savaş koşullarının devam ettiğini bildiğim bu ülkeye giderken bir hayli heyecan duydum.

1982-83 yıllarında, Beyrut’ta görev yaptığım 2 yıllık süre içinde çeşitli siyasi ve askeri olaylara tanık oldum. 1982 yılı yazında meydana gelen ve Beyrut’a kadar uzanan İsrail işgali ve onun doğurduğu ilgili taraflar arasındaki şiddetli çarpışmaların içerisinde yaşadım.

Havadan İsrail uçaklarının bombardımanı, karada, İsrail ve Filistinlilerin karşılıklı top ve roket atışlarını gözlemleyerek zaman zaman bu çarpışmalar arasında görev yapmakta iken hayatımı kaybetme heyecanını da duydum. Bu dönemde, Beyrut’ta bulunan ve çoğunluğu Mardin ilimizden gelmiş olan binlerce vatandaşımızın çeşitli güçlükleri aşarak tahliyesini sağlamak Büyükelçilikte görevli diğer arkadaşlarımla birlikte büyük bir sevinç kaynağımız oldu.

Beyrut’ta bulunduğum 2 yıl boyunca, hemen hemen hergün bir silâh sesi, patlama, çatışma kendisini göstermekteydi. Orta Doğu bunalımının en uzun süren silâhlı muharebesi Beyrut ve çevresinde günlerce devam etmiş ve daha sonra İsrail’in Batı Beyrut kuşatması ve yıpratma mücadelesi gözlerimin önünde cereyan etmişti.

Orta Doğu’nun siyasi tarihinde yer alacak olan bu muharebe ve diğer siyasi ve askeri gelişmeleri yerinde görmüş olmak, bu gelişmeleri not ederek yazmak fikrini doğurdu. Gözlemlerime dayanan notlara ilâveten Lübnan tarihini birçok yerli ve yabancı kaynaktan geriye doğru araştırıp inceledim.

Çeşitli mezheplere mensup liderlerin ve aydın kişilerin Lübnan bunalımı, nedenleri ve çözümünü hakkındaki görüşlerini dinlemek imkânını bul-

dum. Bütün bunların bir sentezini yaparak Lübnan'ın tarihi hakkında birşeyler yazmaya çalıştım. İsrail devletinin kurulmasından sonra Lübnan'a gelen ve bu ülkede yerleşerek siyasi ve askeri örgütlenmesini yapan Filistin unsurunun da Lübnan'ın iç ve dış siyasetinde önemli ekileri dolayısıyla Filistin sorununun ve tarihi gelişmesinin anahatlarına da bir bölüm halinde yer verdim.

Bu eserin yazılmasını müteakip yayını için başvurduğum Türk Tarih Kurumu, bana büyük teveccüh göstererek çalışmamın Kurum yayını olarak basılmasını kabul buyurdu. Kurumun Sayın Başkanı başta olmak üzere, bu konuda yardım ve emeğini esirgemeyen tüm Kurum mensuplarına sonsuz şükranlarımı ifade etmek istiyorum. Mensubu olduğum Dışişleri Bakanlığı'nca yayın izninin verilmesinde gerekli işlemleri süratle yerine getiren ve her türlü yardımlarını esirgemeyen büyüklerime de teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Bu eseri yayınlamaktaki amacım, son derece karmaşık fakat ilginç bir araştırma konusu olan Lübnan sorunu hakkında ülkemizde sınırlı kaynak bulunması nedeniyle konuya ilgi duyanlara bir fikir vermektir. Bu kitap ile ülkemize ve okuyuculara küçük bir katkıda bulunabilirsem, bu husus benim için en büyük mutluluk kaynağı olacaktır.

GİRİŞ

Lübnan, doğu Akdeniz'de bulunan, yaklaşık 220 kilometre sahil şeridi olan 10.452 kilometre kare genişliğinde küçük bir ülkedir. Kuzey ve doğusunda Suriye, güneyinde İsrail bulunmaktadır. Nüfusunun günümüzde 3-3,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Küçük bir ülke olmasına rağmen farklı din ve mezheplere mensup çeşitli toplulukların birlikte yaşaması nedeniyle tarih boyunca oldukça hareketli ve çekişmeli siyasi ve askeri olaylara sahne olmuştur.

Lübnan'da yüzyıllar boyunca Hıristiyan ve Müslümanlar içiçe yaşamışlardır. Hıristiyanlar içinde en kalabalık mezhep Katolikliği benimsemiş olan "Maruniler" olup bunu takiben "Grek-Ortodoks", "Grek-Katolik" ve "Ermeniler" bulunmaktadır. Müslümanlar ise, "Sünni", "Şii" ve yine Müslüman kesimde yer alan fakat kendilerine has gelenek ve ibadet şekilleri olan "Dürziler" olmak üzere üç mezhep halinde bulunmaktadır.

16. yüzyıl başında Osmanlı hakimiyetine geçen Lübnan, I. Dünya Savaşı'na kadar 400 yıl süreyle Osmanlılar tarafından idare edilmiştir. Osmanlıların yürüttükleri genel politikaları doğrultusunda oldukça özerk bir yönetime sahip olarak tüm din ve kültürlerin serbestçe icra edildiği bu dönemde, ülkenin en güçlü iki mezhebi Dürziler ve Maruniler olmuştur. Bu iki grup arasında 19. yüzyılda kızışan rekabet 1840 ve 1860'larda bir nevi iç savaşa dönüşmüş ve neticede Osmanlılar Lübnan'da din esasına dayalı çeşitli siyasal yönetim biçimleri oluşturmuşlardır.

20. yüzyıla yaklaştıkça, Maruniler gerek ekonomik gerek siyasal bakımdan güçlenerek en etkili mezhep durumuna gelmiş, Dürzilerin etkinliği azalarak Müslüman kanatta Sünniler hakim olmuşlardır. I. Dünya Savaşı neticesi Osmanlı İmparatorluğu parçalanınca, uzun süredir bölgede gözü olan Fransa, 1920 yılından itibaren Lübnan'ı manda rejimine almıştır.

1920'lerde ve 1930'larda Lübnan'daki din ve mezhepler bölgede cereyan eden milliyetçilik akımlarından çeşitli şekillerde etkilenecek nihayetinde bu kavramı "Bağımsız Lübnan" olarak yorumlamışlar ve bu dönemde birleşerek Fransa'ya karşı mücadele etmişlerdir. Lübnan halkından gelen baskılara dayanamayan Fransa 26 Kasım 1941 tarihinde Lübnan'a bağımsızlık vereceğini ilân etmiş, 1943 yılında Lübnan bağımsız bir Cumhuriyet olmuştur.

Lübnan'daki din ve mezhepler arasındaki mücadele esas olarak bağımsızlıktan sonra su yüzüne çıkmıştır. 1943 yılında yapılan ve yazılı olmayan bir Anlaşmaya göre Cumhurbaşkanlığı Maruni, Başbakanlık Sünni, Meclis Başkanlığı ise Şiilere verilmiştir. 6 yıllığına seçilen Cumhurbaşkanına geniş yetkiler verilmiştir. Meclisteki temsil durumunun 6 Hıristiyan-5 Müslüman oranına göre düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre, Meclisin sandalye dağılımı Hıristiyanlar arasında 30 Maruni, 11 Grek-Ortodoks, 6 Grek-Katolik, 4 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Protestan, Müslümanlar arasında ise 20 Sünni, 19 Şii, 6 Dürzi ve 1 diğer azınlık olarak belirlenmiştir. Yani, 1943 Anlaşması siyasal iktidarı da din ve mezhep esasına göre paylaşmış, bu düzenleme şekli bu tarihten sonra da siyasal iktidar mücadelesinin mezhepler arasında cereyan etmesine yol açmıştır.

Nüfus yapısı hakkında bir fikir vermek üzere 1958 yılındaki resmi rakamlar ile 1983 yılına ait tahmini rakamlar önemli mezhepler itibariyle aşağıda sunulmuştur.¹

	1958	1983
Maruni	424.000	900.000
Grek Ortodoks	150.000	250.000
Grek Katolik	91.000	180.000
Ermeni	83.000	150.000
Sünni	286.000	750.000
Şii	250.000	1.200.000
Dürzi	88.000	250.000

Yukarıdaki rakamlar, bağımsızlığın kazanıldığı 1943 yılı ile bugünkü nüfus yapısının birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. 1943'te sayıca Hıristiyanların çoğunlukta olmalarına rağmen özellikle Şiilerin nüfusundaki hızlı artış nedeniyle günümüzde Müslümanların sayıca daha fazla oldukları görülmektedir. Bu durum, Müslümanların 1970'lerde ve 1980'lerde siyasal iktidarda daha fazla söz sahibi olmak için mücadele etmeleri

¹ Kaynak: Europe Year Book, 1985, Lübnan Bölümü

sonucunu doğurmuştur. Lübnanlıların yanısıra, 1982 yılında, resmi kayıtlı 238.000 Filistinli mülteci bulunmaktadır. Ancak, Lübnan'da yaşayan Filistinlilerin sayısının bu rakamın çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Lübnan'ı bağımsızlığın kazanılmasından sonra etkileyen önemli bir faktör de Orta Doğu bunalımı ve bunun doğurduğu sonuçlar olmuştur. 1948 savaşıdan sonra Filistin'den kaçan çok sayıda Filistinli mülteci Lübnan'da yerleşmiştir. Kısa bir sürede, bu küçük ve kendisine has nazik bir etnik yapısı olan ülkede örgütlenen Filistinliler, Lübnan topraklarını İsrail'e karşı sürdürdükleri mücadelede bir merkez olarak kullanmışlardır. 1950'lerde Orta Doğu'da görülen Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın geliştirdiği Arap milliyetçiliği akımının da etkisiyle Lübnan'daki bazı Müslüman gruplar ülkedeki Filistinlileri desteklerken, Hıristiyanlar Filistin varlığına karşı çıkmışlar, bu unsur da Lübnanlı Hıristiyan ve Müslümanlar arasındaki mücadele ve gerilimi artırmıştır.

Ülkedeki iktidar mücadelesi ve çeşitli iç sorunlar bağımsızlıktan sonra sık sık hükümet değişikliklerine ve krizlerine neden olmuştur. Ancak, Batı sisteminden etkilenen ve dış dünyaya açık Lübnan'da bu dönemde hızlı bir ekonomik gelişme kendisini göstermiş, uygulanan liberal iktisadi politikalar sonucu başkent Beyrut, doğa güzelliği ve turizm faaliyetlerinin yanısıra bir ticaret ve bankacılık merkezi durumuna gelmiştir.

Mamafih, ülke Müslümanları ile Hıristiyanları arasında görülen ve 1958 bunalımını yaratan çekişmeler, Hükümetin talebi üzerine Amerika Birleşik Devletlerinin (A.B.D.) müdahalesi ile durdurulmuş olmasına rağmen aynı bunalımın 1975 yılında bir iç savaşa dönüşmesi engellenememiştir. 1975 yılında başlayan ve 11 yıldır devam eden Lübnan bunalımının sona ermesi, ülkede barışın sağlanması mümkün olamamıştır.

Lübnan bunalımı temelde bir Müslüman-Hıristiyan güç ve iktidar mücadelesi olmasına rağmen bu iki kanadın kendi iç bünyelerindeki mücadelelerini de gözardı etmemek gerekir. Herşeyden önce, ülkede yüzyıllardır etkin olan lider aileler arasında da bir mücadele söz konusu olmuştur. Hıristiyan Cemayel, Chamoun, Huri, Edde, Müslüman Selam, Karami, Sulh, Berri, Dürzi Canpolat gibi isimler ülke tarihinde devamlı duyulmuş ve bu ailelerin liderlikleri genellikle babadan oğula intikal etmiştir. Çeşitli menfaatler ve dengeler zaman zaman belirli Müslüman ve Hıristiyan aileleri ve grupları karışık biçimde biraraya getirerek birbirlerini ne muhalif kanatlar oluşturmalarına yol açmıştır.

Buna ilâveten Müslüman ve Hıristiyanların kendi bünyelerinde de mücadeleler cereyan etmiştir. Güney Lübnan ve Beyrut'taki Şii-Filistin çekişmesi, Şiiilerin Müslüman kanatta lider olmak için yürüttükleri mücadele, kuzey Lübnan'ın en büyük şehri Trablusşam'daki Sünni-Alevi rekabeti, Marunilerle diğer Hıristiyanlar arasındaki güç mücadelesi, iç savaş sürecince bu gruplar arasında da çok sayıda ölümlerle sonuçlanan çeşitli silâhlı çatışmalara neden olmuştur.

Bunların da ötesinde Lübnan, çeşitli yabancı ülke ve unsurların etkisine açık kalmıştır. Ülkedeki Filistin silâhlı varlığı, İsrail'in 1982 yılında güney Lübnan'dan Beyrut'a kadar uzanan bir İsrail işgaline yol açarken iç savaşta Hükümetin talebi üzerine Lübnan'a giren Suriye askerleri kuzey ve doğu Lübnan'daki varlıklarını 1985 yılı sonunda da sürdürmektedirler.

Lübnan'da çok sayıda bulunan siyasal partiler, ideolojilerden ziyade din ve mezhep esasına göre kurulmuş olup liderlikleri belirli etkin aile ve kişilerin elindedir. Dış dünyadan destek elde etmek amacıyla bir kısmı "sağ" ve "sol" ideolojilerden birisine eğilimli olarak gözükebilmektedirler.

Mezhepler arası mücadele nedeniyle tarafsız ve güçlü bir ordu kuramayan Lübnan'da merkezi idare zayıf kalmış, ülkedeki etnik gruplara ve partilere ait çeşitli milis kuvvetleri askeri gücü ellerinde bulundurmışlardır. Çeşitli mezheplere mensup subay ve askerlerden oluşan ordu, homojen ve tarafsız bir niteliğe sahip olamamıştır. Genellikle komuta kademesi Hıristiyan Maruni subaylar, askerlerinin ise her türlü din ve mezhebe mensup kişilerden oluşması nedeniyle, iç çatışmalarda tarafsız müdahaleleri mümkün olamamış, buna ilâveten komuta kademesinin daha ziyade Hıristiyanların elinde olması dolayısıyla da Müslümanlar tarafından eleştirilere konu olmuştur. Özellikle iç savaşın başlamasından sonra milis kuvvetleri sayı ve fiili güç yönünden ordudan daima üstün olmuş, orduya dahil askerler iç çatışmalarda, ordu saflarından ziyade mensubu oldukları mezheplerin milis kuvvetleri içinde yer almışlardır. Bu husus, orduyu ve merkezi idareyi zaafa uğratan bir unsur olmuştur.

1982 İsrail işgali neticesinde, Hükümetin talebi üzerine başta A.B.D. olmak üzere Batı ülkeleri Beyrut'a asker göndermişler ancak bu askerlerin varlığına karşı olan grupların suikast ve silâhlı eylemleri sonucu birliklerini geri çekmek zorunda kalmışlardır. Çeşitli gelişmeler Lübnan'da A.B.D. ve Suriye'yi bir askeri çatışmaya kadar sürüklemiştir.

Bu derece karmaşık iç ve dış dengelerin rol oynadığı Lübnan'da Osmanlı döneminden 1986 yılına kadarki gelişmeler ilerki bölümlerde teker teker ele alınacaktır. 1950'lerden sonra ülkedeki Filistin varlığının Lübnan'ın siyasi ve askeri yapısı üzerindeki etkileri nedeniyle ve Orta Doğu'nun temel sorunu Filistin konusunda bir fikir vermek üzere, Filistin sorunu da anahatları ile bir bölüm halinde özetlenmiştir.

ISBN 978-0

Fiy 30 000 ra